

UČITELJSKI TOVARIŠ

Glasilo avstrijskega jugoslovanskega učiteljstva

Vse spise, v omenjenih poslane knjige itd. je pošiljati samo na naslov:

**Uredništvo Učiteljskega Tovariša
v Idriji.**

Rokopisov ne vračamo.

Vse pošiljke je pošiljati franko.

Učiteljski Tovariš izhaja vsak petek popoldne.
Ako je ta dan praznik, izide list dan pozneje.
Vse leto velja 10.—K
pol leta 5.—
četrt leta 2.50
posamezne številke po 20 h

Za reklamne notice, napisa, poslana za pise službe, plačati po 20 h za petit-vrsto.
Pisane poleg poštnine 15 K.

Za oznanila je plačati od enostopne petit-vrste,
če se tiska enkrat 14 h
dvakrat 12 "
trikrat 10 "
za nadaljnja izvršenja od petit-vrste po 8 h.
Oznanila sprejema Učiteljska tiskarna (telefon št. 118).

Naročnino, reklamacije, to je vse administrativne stvari je pošiljati samo na naslov:

**Upravništvo Učiteljskega Tovariša
v Ljubljani.**

Poštna hranilnica št. 53.160.

Reklamacije so proste poštnine.

Glas iz Koroške.

»Učiteljski Tovariš« je že večkrat pisal o razmerah, v katerih živimo mi — koroški Slovenci. Vsi članki so nam jako ugajali, zakaj resnično je bil v njih naslikan naš položaj. Toda vseh krivic slovenske javnosti ne pozna, ker dandanes stvari že tako stoje, da se resnice ne sme objaviti. Gode se nam take gorostasne krivice, da bi moral človek, ki poseduje količjak pameti v glavi in opazuje te razmere, zakričati na glas, da bi slišali vsi trpeči koroški Slovenci: »Trpini, vstanite in izpregledajte!«

Kdaj se bo to zgodilo, kdaj bomo izpregledali koroški Slovenci? Če pojde tako naprej — nikdar. Koroško slovensko ljudstvo je silno zanemarjeno. Otroke zastrupljajo v šolah, v takozvanih utrakvističnih. Ko izstopi deček iz šole, se gre učiti v mesto obrti, trgovine, ali pa ostane doma. Če ostane doma, nima nič drugega v glavi kakor neumnosti, ki se jih je naučil v utrakvističnih šolah, ki otroke pomeunjujejo s pomočjo nemško-nacionalnega duha; slovenskega jezika se otrok v teh šolah niti toliko ne more naučiti, da bi znal vsaj deloma pisati in čitati v svojem materinem jeziku. Ker se Slovenec v teh šolah nemščine tudi ne nauči, ostane ko izstopi iz šole, res strašno zateleban; samo nekaj nemškega duha ima v sebi, ki se z njim baha.

Ni nam pa še posebe treba poudarjati, da je izgubljen vsak, ki se poda v mesto služiti ali pa učiti. To so res peklenke razmere! In koliko nadarjenih učencev je med slovenskim narodom na Koroškem, to se vidi n. pr. prav jasno pri tistih dijakih, ki študirajo tam na Kranjskem v slovenskih gimnazijah ali na drugih šolah. Kdor ima priliko, se priučiti slovenskemu jeziku, ta postane že kaj več. Vse te talente ubijajo nemški nacionalci s pomočjo vlade, ki jim gre pri tem barbarskem činu na roko. Nam se dozdeva, da nas drži kdo za vrat, da ne moremo skoraj dihati. Večkrat sem že premišljeval, kako urediti, da bi se obrnilo na bolje. Prišel sem do zaključka, da bi bilo najbolje širiti napredne liste med ljudstvom. Tega dela sem se tudi poprijel. Agitiral sem za take liste s prepričanjem, da bodo zrevolucio-

nirali ta ubogi, ta zatirani narod. Toda agitacija je tu težka, kakor morda nikjer drugje, velika večina ne zna čitati slovenskega jezika — kar sem že omenil zgoraj.

Dosedaj so bili navajeni koroški Slovenci samo na »Mir« in »Korošca«, ki sta oba tednika. Pa še ta lista silno malo čitajo. Delati hočemo torej po svojih močeh zato, da se bo napredno časopisje razširilo po Koroškem. Res koristno bi bilo to, zakaj narod bi se začel polagoma dramiti, zbujati. Če čita ljudstvo prave časopise, se mora zbuditi, mora odpreti oči.

Želel bi, da bi se vsaj ta peščica inteligence, ki jo imamo na Koroškem (v Beljaku in Celovcu) med uradnimstvom in učiteljstvom na deželi, čeravno je številce majhno, vzdramila in začela gledati nato, da se napredni listi razširijo. To je naloga inteligence. Kolikor pa je drugih, bodo seveda, kolikor morejo in znajo, tudi pisali in agitirali za liste. Napeti moramo vse sile in moči, da potisnemo nemški naval nazaj, in se rešimo krutega bremena, ki nas muči. Upam, da še ni zašlo solnce za nas koroške Slovence. Naprej moramo, kakor povsod drugod. Ne več umirati, ampak se oživiti ter korakati zmerom lepšim dnem nasproti. V boj za svobodo, v boj, da se otresemo oklepov, v katere so nas vkovali tirani in nasilniki! Naj bi postala slovenska Koroška zopet srečna dežela!

Odprava nesoglasja na šolskem polju v Istri.

Večkrat smo že slišali pritožbe glede na slabe razdelitve materialnega stanja pionirjem in braniteljem človeške kulture, predvsem pa šolske izobrazbe. Zaradi tega smo pri utemeljevanju takega neskladnega sistema slišali le vedno kategorični: qui pro quo. A tako ne more dalje iti.

Oglejmo si sliko, ki je niti v Turčiji ne dobimo na taki podlagi!

Zakon z dne 5. junija 1908 je razvrstil vse učiteljstvo Istre v

- a) učiteljstvo brez usposobljenja;
- b) učiteljstvo z usposobljenjem pred definitivnostjo (IV. vrsta),

c) učiteljstvo z usposobljenjem v prvih 10 letih definitivnosti (III. vrsta);

d) učiteljstvo z usposobljenjem v drugih 10 letih definitivnosti (II. vrsta) in

e) učiteljstvo z usposobljenjem v tretjih 10 letih definitivnosti (I. vrsta).

Vsi učitelji so lahko provizorni ali definitivni šolski voditelji in ne, za kar bi dobili v prvem slučaju kot šolski voditelji odškodnino za vodstvo šole.

Drugače ima vse učiteljstvo iste dolžnosti, isto delo, a različno plačilo.

Dalje eksistira pasus, da usposobljen učitelj na dvorazrednici ali večrazrednici postane exoffo učitelj II. ali celo I. vrste ne glede na to, da mogoče službuje na dotični šoli manj kakor 10 let, celo niti eno leto v IV., III. ali II. vrsti.

Dotični učitelj ne poskoči le enkrat iz IV. v III. vrsto, temveč iz IV. v II. vrsto in lahko mogoče iz IV. vrste v I. vrsto.

To je krivica, ki vpije do neba.

Kako se more počutiti učiteljstvo, ki ima 20, 23 in celo — redke izjeme sicer — nad 35, oziroma 50 let službe, a so za eno celo, da, skoro za dve stopnji ostali nazaj po onem famoznem zakonu z dne 5. junija 1908. I. Ali so menda ti slabo izpolnjevali dolžnosti svojega poklica?

Pri vsem je najbolj značilno to, da po naravnem potu doseže malokateri izmed učiteljske I. plačilno vrsto v normalnem času 40 let, oziroma 35 let.

Tudi vse prošnje učiteljstva, da bi si priborilo potom predpisanega natečaja službo v višji vrsti, je bob v steno.

Tako mesto ostane rezervirano le posebnim ljubljencem občine, ker niso te za nobeno drugo osebo, kakor za tisto, za katero se je odločilo. Popolnoma osebni kult.

Se vsi ternopredlogi padejo v vodo in zgodi se lahko, da imajo prednost pred vsakim drugim prosilcem mladi neizprani učitelji. Izkušene, zaslužne in v vsakem pogledu neomadeževane učitelje z izpričevalom usposobljenja zapostavljajo v prid mladim učiteljem brez izpita. Za večje zaslužnje — večje delo, manjše plačilo. To je eklatanten razlog, preko katerega ni mogoče, da bi gnev in srd ne razvnel vsako blago učiteljevo čuvstvo.

Iz umetniškega sveta.

Koncert Glasbene Matice dne 19. novembra 1912.

Slovenske glasbene priredbe so v Ljubljani precej redke in še med temi stoji na višku umetniškega koncertnega izvajanja le koncerti Glasbene Matice. Kdor ve ceniti njeno zaslužno kulturno delo, tudi pričakuje Matičnih koncertov z radovednostjo in veseljem, ker je prepričan, da nudijo vselej redek glasben užitek.

Torkov koncert je bil pretežno posvečen instrumentalni glasbi. Predvsem je zanimalo svetovnoznano klavirsko delo — Lisztov koncert v Es duru, ki zahteva umetnika. In tak je Anton Trost, domač umetnik, bivši gojenec Glasbene Matice, čelist in pianist, ki je letos absolvirал c. kr. akademijo za glasbo na Dunaju in sedaj poučuje klavir na šoli Glasbene Matice. Izvajal je Lisztov koncert že lansko

Zakaj so ti fenomeni, ki so si diametralno nasprotni, na dnevnem redu? Zato, ker je zakon z dne 5. junija leta 1908 izpregledal ureditev materialnega stanja učiteljstva glede na njegove provizornosti in definitivnosti. Pred omenjenim zakonom se učiteljstvo ni brigalo za provizornost ali definitivnost službe, ker je materialno stanje bilo v obeh slučajih enako. Razlika je bila le glede starostnih stopenj po službenih letih, ki se je strinjala s krajevnim sistemom. Za enako delo je dobivalo samoobsebi razumljivo enako plačilo in narobe. Definitivnost je bila mogoče le formalnost, ker se je vsakdo bal selitvenih stroškov in rad ostal na svojem mestu, ter ni rad videl, da bi ga kak tovariš izpodrinil. Definitivnost bi bila tudi tistikrat neprimerna, ko bi bil kdo nanjo stavil osebnih interesov, ki niso nikdar v službi prosvete.

Za definitivnost, ki se ni mogla nikdar prej sprijazniti in katero je učiteljstvo doseglo takorekoč nehote v slučajih, ki so meni znani, vsako leto od 3. do 14. leta, v enem slučaju od 24. leta po pričetku svojega službovanja, ter definitivnost zavzema že povprečno 5 let trdno bazo, okolo katere se suče avanzma učiteljstva. Kje so drugi slučajji?

Od ene strani krajevni sistem, neoljivo združen s samovoljo nekaterih faktorjev občine, od druge pred zakonom brezpomembna definitivnost, ozir. provizornost.

Do sedaj je bila na vidiku ta anomalija, od sedaj ne sme biti več. Za enako delo enako plačilo in narobe! Ali naj se postopa za manjše plačilo z manjšim delom? Od kje vzeti ta eksistenčni minimum? Saj nismo v Ameriki!

Ako je na italijanskih šolah drugače, tem bolje.

Prva in glavna stvar je zatorej, dokler se ne izvedejo plače, ki jih vsakokrat dobivajo uradniki zadnjih činovnih razredov, da se vsaj nesoglasje takoj odpravi s sledečimi:

- a) Avanzma se začne pri vsem učiteljstvu z nastopom učiteljske službe tako, da se mu zvišajo dohodki do 35. leta šestkrat, t. j. vsakih pet let po pričetku učiteljske službe (1—5;

leto dne 8. decembra na koncertu v prid Dijaškemu podpornemu društvu v Trstu v tamonjhi dvorani Narodnega doma. Takrat in tudi sedaj je bilo občinstvo očarano zlasti od tehnike, s katero obvlada Trost svoj inštrument. Z njo združeno čuvstvovanje in Trostovo globoko razumevanje klasičnega Lisztovega dela mu je pripomoglo do dovršenega izvajanja, čigar mogočen vtis poslušalcem ne bo izlepa ušel iz spomina. Njih šumni aplavz je bil na mestu in več kot zaslužen. Slovenci smemo biti na virtuoza Trosta ponosni!

Nato je na harfo sviral mojster Alfred Holy, ki je bil svojčas dolgo vrsto let angažiran pri wagnerskih predstavah v Bayreuthu. Odtod ga je pridobil pokojni Mahler za dvorno opero, ki ga še sedaj šteje med svoje člane. Na tem koncertu je podal Rusa Rubinstein »Kamenj ostrov«, svojo skladbo »Pomladno veselje« in na burno ploskanje občinstva je moral dodati še en komad. Poslušati Hologa krasno igro na kraljevskem inštrumentu je bil izreden užitek, ki se ne da popisati.

Služaj je nanesel, da je bil na vzporodu zastopan poleg Hologa še drug član dvorne opere, Karel Jeraj, po svojem melodramu »Lepa Vida«. Komu ni znana ta lepna narodna pesem? V šolskih čitankah

LISTEK.

Jan Amos Komensky.

Dne 15. novembra je bila obletnica smrti slavnega pedagoga, zasnovalca največje pedagogike, Jana Amosa Komenskoga.

Ta slavni Čeh se je rodil v Ogrskem Brodu na Moravskem leta 1592, a umrl je dne 15. novembra 1670, v Amsterdamu. Ta veliki češki prepovednik je prestopil težke izkušnje življenja. Posvetil se je bil duhovniškemu stanu in kmalu na to, ko je bil posvečen za protestantskega duhovnika, je postal rektor šole v Prerovu. Po bitki na Beli gori je izgubila Češka svojo neodvisnost, a Komensky imetje in službo. Leta 1628. je zapustil domovino in krenil v Poljsko, kjer je na gimnaziji v Lešni razvil delavnost svetovnega glasu. Slavo tega pedagoga so raznesla dela: »Janua linguarum reserata« in »Didactica Magna«. To delo je bilo prvotno sestavljeno v češkem jeziku.

Leta 1641. je odšel v London, kjer se je tudi parlament bavil z njegovimi pedagoškimi reformami. V Norimberku je izšlo njegovo znamenito delo »Orbis sensualium

pictus«. Leta 1655. je izgubil zopet v poljsko-švedski vojni vse svoje imetje. Sedaj je krenil v Amsterdam, kjer se je bavil z reformiranjem vzgoje. Tu je končal svoje življenje.

Češki narod vidi v njem prvega prosvetnika in nosilca svoje nacionalne kulture. Po njem so imenovane mnoge češke institucije — tako tudi šola Komenskoga na Dunaju, ki so jo Nemci nedavno zaprli in proti kateri upirajo gonjo, podžigano od sovraštva, netolerance, krivičnosti, nezakonitosti, sploh vseh zlih instinktov — nekulturne.

Komensky je kakor človek in učenjak velike нравstvene višine, poln ljubezni do svojega naroda in do človeštva, pravi svečenik humanitete. Njegov spomin mora blagoslovljati vsi tlačen in proganjani narodi, ki se morajo še danes — v 20. stoletju! — boriti za svojo šolo, za šolo v materinem jeziku. Komensky je bil prvi propagator principa, da se mora šolski pouk začeti v materinem jeziku!

S tem, da se pred veličino imena Komenskoga klanja v spoštovanju ves resnično kulturni svet in pritrja njegovim vzgojevalnim principom, je od človeške kulture sankcionirana in posvečena tudi borba nas Slovencev za svojo šolo, za veljavno materinega jezika. Kako majhni,